

УДК 343.9:094 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2023.25>

А. О. Масенко
orcid.org/0009-0008-6777-5819
аспірант кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Постановка проблеми. Сьогодні глобалізаційні виклики визначають необхідність орієнтації національного кримінального законодавства на гуманізацію і лібералізацію відповідно до ефективної європейської практики правозастосування. В контексті ефективних стратегій запобігання злочинності залишається актуальним пошук та подальша законодавча регламентація альтернатив до традиційної конфіскації майна, а також впровадження комплексу відновлювальних практик у боротьбі зі злочинністю. Цей крок відповідає не лише історичним передумовам, але й виконанню зобов'язань щодо формування національної політики запобігання злочинності та адаптації законодавства до стандартів Європейського Союзу (“*acquis communautaire*”).

Спеціальна конфіскація є одним із заходів боротьби зі злочинністю, спрямованим на позбавлення злочинців вигід, майнових цінностей, що є живильною силою злочинної діяльності. Цей інструмент може мати різноманітні застосування, як правило використовується для досягнення кількох цілей: позбавлення злочинців доходів від злочинної діяльності, особливо транснаціонального характеру; позбавлення злочинців засобів для продовження та розвитку злочинної діяльності в майбутньому; можливість компенсації для потерпілих; запобігання втраті або приховуванню майна; справедлива відповідальність і індивідуалізація покарання.

Застосування спеціальної конфіскації може бути ефективним інструментом у системі правосуддя для боротьби з злочинністю, але важливо забезпечити, щоб цей процес був правомірним і справедливим, з дотриманням прав і свобод громадян.

Оцінка стану літератури. Питання правової природи, особливостей правозастосування спеціальної конфіскації були об'єктом вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень таких науковців як В. С. Батиргареева, В. В. Березнер, С. Я. Бурда, А. О. Винник, Р. А. Волинець, Н. О. Гупорова, Л. М. Демидова, К. П. Задоя, Н. А. Орловська, М. М. Панов, О. С. Пироженко, В. М. Поляков, Г. М. Собко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. В. Шаблістий, Н. С. Юзікова, Fernandez-Bertier Michaël, Simonato M., Stessens G. тощо. У дис-

ертації та публікаціях А. О. Винник здійснено правовий аналіз положень чинного кримінального законодавства України з питань регламентації спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінально-правового характеру та розглянуто основні проблемні аспекти цього інституту в доктрині кримінального права України [1, 2]. Науковий інтерес представляє аналіз суміжної теми у публікації Р. А. Волинець «Ефективність системи протидії відмиванню майна, одержаного злочинним шляхом, у частині призначення дієвих, пропорційних та переконливих санкцій», в якій автор визначає напрямки корегування кримінально-правової політики в частині карності легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом [3]. Питанням ефективності застосування спеціальної конфіскації у арсеналі протидії злочинності, у тому числі корупційного характеру та організованим формам злочинності присвячено низку публікацій Н. С. Юзікової [4, 5, 6]. Аналізу природи, змісту і меж конфіскації у правовому полі ЄС присвячена публікація Мікеле Сімонато [7].

Враховуючи значний вплив досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері вивчення питань, пов'язаних із застосуванням спеціальної конфіскації та аналізу глобалізаційних тенденцій, слід відзначити, що на сьогодні відсутнє систематичне наукове дослідження щодо інституту спеціальної конфіскації як ефективного інструменту у системі заходів запобігання злочинності, особливо з урахуванням законодавчих змін у кримінальному праві України та практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Більшість наукових праць, присвячених аналізу спеціальної конфіскації, національному законодавстві без урахування останніх змін, головним чином, дослідження стосуються питання конфіскації майна як форми покарання або застосування спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінально-правового характеру. Дискусійними й такими, що потребують додаткового вивчення виступають питання ефективності спеціальної конфіскації у протидії корупційній, організованій, транснаціональній злочинності та тероризму. Невирішеними та потребуючими подальшого наукового вивчення залишаються дискусійні

аспекти, такі як правова природа спеціальної конфіскації, її місце в системі кримінально-правових норм, об'єкт, мета, підстави застосування. А також питання дотримання принципу непопущеності права власності особи, при призначенні спеціальної конфіскації майна як іншого заходу кримінально-правового характеру.

Метою статті є теоретичний та практичний аналіз принципів та підходів до застосування спеціальної конфіскації в практиці Європейського Суду з прав людини з метою розкриття їх відповідності гарантіям та правам людини. У контексті визначеної мети можна окреслити такі *завдання*: виокремити основні принципи застосування спеціальної конфіскації; проаналізувати дотримання конкретних принципів прав людини у рішеннях суду, при застосуванні спеціальної конфіскації; дослідити дотримання принципів пропорційності та справедливої рівноваги при застосуванні спеціальної конфіскації у конкретних рішеннях ЄСПЛ; виокремити основні тенденції у рішеннях суду та сформулювати рекомендації для подальшого вдосконалення практики.

Виходячи з мети та завдань дослідження можна визначити *гіпотези* які можуть слугувати основою для дослідження та аналізу практики Європейського Суду з прав людини в сфері спеціальної конфіскації, та формулювання висновків щодо забезпечення справедливості та дотримання прав людини у цьому контексті. Так, спеціальна конфіскація в контексті практики Європейського Суду з прав людини може виявитися ефективним інструментом боротьби з злочинністю, при важливо дотримуватись принципів та стандартів прав людини. Також, визначити наскільки застосування спеціальної конфіскації відповідає принципам пропорційності та справедливості в контексті конкретних рішень ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішна інтеграція України до Європейського Союзу вимагає впровадження демократії, дотримання прав людини та верховенства права, що є загальноєвропейськими цінностями. Це можливо за умови ефективної державної політики протидії різним формам злочинної поведінки і застосування відповідних покарань або заходів кримінально-правового характеру.

Серед ефективних превентивних заходів, спрямованих на запобігання злочинності, варто виділити конфіскацію (розширену, спеціальну конфіскацію). У глобалізованому світі конфіскація майна, отриманого через злочин чи використаного для злочинної діяльності, є важливим елементом гуманізації превентивних заходів. Вона відображає пошук адекватних заходів кримінально-правового впливу, спрямованих на запобігання та протидію злочинності та усунення причин, що її породжують.

Конфіскація є одним із важливих компонентів сучасної політики боротьби з тяжкими та особливо тяжкими злочинами. Міжнародні організації поступово заохочують держави до запровадження у національне законодавство більш ефективних та рішучих законних правових інструментів для позбавлення злочинців незаконної вигоди, речей, майна, навіть за відсутності обвинувального вироку. Однак можуть бути ризики зловживань та втручання в основоположні права людини при застосуванні спеціальної конфіскації. Неодноразово Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) розглядав справи, пов'язані з різними формами конфіскації, але багато аспектів все ще обговорюються. У статті буде зосереджено увагу на основних принципах застосування конфіскації та прикладах їх реалізації у відповідних рішеннях ЄСПЛ.

Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (Європейську конвенцію з прав людини) (з протоколами) 17 липня 1997 року (11 вересня 1997 року набрала чинності для України) (далі – Конвенцію) [8]. Місія системи, яка була створена Конвенцією, полягає у визначенні питань державної політики в загальних інтересах, що підвищує стандарти захисту прав людини та розширює судову практику в сфері прав людини у всьому суспільстві держав які ратифікували вказану Конвенцію. Перша стаття «Захист права власності» Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини визначає, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які, на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних суспільних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів [8]. Таким чином, кожна особа має гарантоване право володіння своїм майном. Майно» містить права «*in rem*» та «*in personam*» та охоплює нерухоме, рухоме майно та інші майнові інтереси. З положень ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, впливає три нормативні стандарти *правила* щодо власності. Перший (загального характеру) стосується принципу мирного володіння власністю. Другий (обмежувального характеру) стосується позбавлення володіння за наявності певних умов. Третій (спеціально-контрольного характеру) – визнає, що держави мають право контролювати використання власності відповідно до загальних інтересів або запроваджувати закони для забезпечення, серед іншого, сплати штрафів.

Характеризуючи питання застосування конфіскації, спеціальної конфіскації крізь призму рішень ЄСПЛ, важливо звернути увагу на твердження ЄСПЛ у справі Загіні проти Сан Марино щодо застосування Першого протоколу Конвенції. Так, Судом було встановлено відсутність порушення протоколу № 1 [9]. У рішенні першої інстанції Сан Марино від 29 листопада 2005 року суддя визнав трьох співучасників винними у справі про відмивання грошей та засудив їх до умовного покарання у вигляді позбавлення волі. Також була прийнята рішення про конфіскацію вилученої суми, яку залишено за суддю-виконавцем для визначення частки двох залучених держав відповідно до міжнародних угод. Згідно з рішенням, це була перша справа про відмивання грошей після введення ст. 199 bis КК Сан-Марино, спрямованої на боротьбу з відмиванням грошей, отриманих злочинним шляхом. Так, відповідно ч. 3 до ст. 147 КК Сан Марино у разі засудження, конфіскація засобів, які служили або були призначені для вчинення кримінального правопорушення, зазначеного в статті 199 bis, і кримінальних злочинів з метою тероризму або підризу конституційного ладу, а також речей, які є ціна, продукт або прибуток від нього завжди є обов'язковими. Конфісковане майно або еквівалентні суми передаються до Державного казначейства або, у разі необхідності, знищуються. Суддя вважав обвинувачених винними на підставі їхніх власних свідчень і зізнання. Апеляційна інстанція 9 травня 2008 року підтвердила вину та конфіскацію для батька заявника і колишнього партнера, відхиливши провадження стосовно третього співучасника. Суддя-виконавець ухвалив рішення щодо конфіскації вже раніше вилученої суми та нарахованих відсотків. Дана справа відрізняється від інших, таких як Денісова та Моїсеєва, тим, що вона не порушувала питання права власності на конфісковане майно. Конфіскація була спрямована на вилучення грошей з обігу для запобігання вчинення злочинів у майбутньому. У цьому випадку, коли рішення про конфіскацію стало остаточним, заявник не намагався оскаржити це рішення протягом семи місяців до його виконання або невдовзі після його виконання в грудні 2008 року. На відміну від інших справ (вже раніше згаданих Денісова та Моїсеєва, які оскаржували саме конфіскацію їх майна), де оскарження конфіскації відбулося швидше, заявник оскаржив лише через дев'ять років після введення рішення в дію. Незважаючи на затримку, різні інстанції, включаючи суддю з питань міжнародного співробітництва, суддю з питань виконавчого провадження та апеляційні інстанції, прийняли до уваги його запит та розглянули його аргументи. У рішенні ЄСПЛ вказано, що заявник не стверджував, що є добросо-

вісною третьою особою чи довів, що кошти мали законне походження. Йому була надана можливість подати свою справу до відповідних органів, які розглянули та відхилили його вимоги. Таким чином, у конкретних обставинах справи, Суд визнає, що заявнику було надано достатню можливість захистити свої права та інтереси перед національними органами. Отже, у цій справі не було порушення ст. 1 Першого протоколу.

При втручанні у право власності (застосуванні конфіскації) необхідно дотримуватись *принципів*: а) законність втручання (відповідати принципу законності); б) переслідувати законну мету та відповідати суспільним інтересам; в) втручання здійснюється за допомогою засобів, які є достатньо пропорційними меті, яка реалізується то б то забезпечувати справедливий результат – баланс між вимогами загального інтересу та правами особи.

Принцип законності полягає у тому, що будь-яке втручання державного органу у мирне володіння особою своїм майном має бути законним (рішення у справі «Ятрідіс проти Греції») [10]. Це означає, що заходи втручання у процес володіння майном мають відповідати основним положенням національного законодавства. Вимога «законності» вимагає сумісності з верховенством права, що включає свободу від свавілля. Втручання має забезпечувати «справедливий баланс» між вимогами загальних суспільних інтересів громади та вимогами захисту фундаментальних права особи. Вирішення питання про те, чи був досягнутий справедливий баланс, важливе лише після того, як буде встановлено, що втручання, задовольняло вимоги законності та не було свавільним. При цьому, спосіб тлумачення та застосування національного законодавства надає органам влади, можливість обґрунтувати доцільність застосування спеціальної конфіскації для досягнення справедливої рівноваги у суспільстві.

Будь-яке втручання у користування правами чи свободами людини повинно переслідувати законну мету. Сам принцип «справедливого балансу», передбачає наявність загального суспільного інтересу громади. При застосуванні спеціальної конфіскації до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, отримала доходи злочинним шляхом або використовувала певну власність для досягнення злочинної мети тощо держава переслідує суспільний інтерес при дотриманні принципу законного втручання для досягнення мети загальної і спеціальної превенції.

Втручання у право мирного користування власністю незалежно від свого характеру не має обмежувати можливості особи захистити права в судовому порядку. Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод у ст. 6, ст. 13 гарантовано право на судовий захист, але відсут-

ність процесуальних гарантій може послужити підставою для визнання порушення ст. 1 Першого Протоколу. «Будь-яке втручання у право на безперешкодне користування майном, – йдеться у рішенні ЄСПЛ у справі “Druzstevni Zalozna Pria and others v. Czech Republic” [11], – має супроводжуватися процедурними гарантіями, які забезпечують зацікавленій фізичній чи юридичній особі розумну можливість ефективного оскарження вжитих проти нього заходів... Втручання у майнові права заявника не супроводжувалось достатніми гарантіями від свавілля і тому не було законним».

Наступний принцип – переслідування законної мети та відповідність суспільним інтересам. У справі *Bnspeed Package Service San. I TiC. Inc.* проти Болгарії, суд ухвалив рішення про спеціальну конфіскацію транспортного засобу (вантажівки) компанії *Bnspeed Package Service San. I TiC. Inc.* [12]. Вказану вантажівку найманий працівник, щодо якого було відкрито провадження (контрабанда наркотиків), використовував для контрабандного перевезення наркотичних засобів. Доводи сторін у справі були наступні. Уряд стверджував, що згідно з другим абзацом статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод держави мають право контролювати використання власності відповідно до загальних інтересів шляхом застосування відповідних законів та мають широку свободу розсуду. Географічне розташування Болгарії як маршруту наркотрафіку на Балканах та зобов'язання країни перед ЄС були визначальними для державної політики щодо боротьби з цією незаконною торгівлею. Високий ступінь суспільної небезпеки від контрабанди наркотиків пояснював поширення цивільно-правової відповідальності за злочин контрабанди на майно третіх осіб. Застосування статті 242 § 8 КК Болгарії у цій справі було законним, виправданим і пропорційним переслідуваній меті. А компанія-заявник вважає, що конфіскація її вантажівки порушила її права власності адже вартість контрабандних наркотиків майже в тричі менша вартості вантажівки. У рішенні ЄСПЛ при вирішенні питання «законності втручання», зазначено, що конфіскація була результатом застосування національного законодавства, транспортний засіб, який використовувався для вчинення злочину торгівлі людьми, підлягає конфіскації, якщо його вартість явно не відповідає вартості контрабандного товару. Суд визнає, що відповідне правове положення можна назвати достатньо доступним, точним і передбачуваним. Суд погодився з Урядом, що конфіскація переслідувала законну мету в суспільних інтересах – боротьбу з незаконним обігом наркотиків.

Наступна засада щодо справедливого балансу між вимогами загального інтересу (публічною політикою) та особистими правами відображена у справі *Філіпс проти Сполученого Королівства* [13]. У даній справі заявника обвинувачено у торгівлі наркотиками та призначено 9 років позбавлення волі. Після цього згідно зі ст. 2 Закону 1994 року Про торгівлю наркотиками, проведено експертизу його доходів. Під час слухань в Суді корони, що розглядав питання конфіскації майна, суддя застосував статтю 4(3) згаданого закону, визнаючи всю власність особи, визнаної винною в злочині, пов'язаному з контрабандою наркотиків, прибутком від торгівлі наркотиками. Згідно з цим рішенням, доходи з торгівлі наркотиками заявника становили 91 400 фунтів стерлінгів, і було видано наказ про конфіскацію на цю суму. Заявник скаржився, стверджуючи, що конфіскація майна порушує його презумпцію невинуватості та ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Суд визнав, що застосування відповідних положень Закону 1994 року було розумним та враховувало небезпеку ризиків, а права заявника на захист були повністю забезпечені. Суд прийшов до висновку, що застосування цього положення не позбавило заявника права на справедливий судовий розгляд питання про конфіскацію, тому порушення статті 6 та ст. 1 першого протоколу Конвенції не визнається. Як бачимо, ЄСПЛ, дотримуюсь положень Конвенції, прийняв рішення, за яким інститут спеціальної конфіскації діє в рамках національних та європейських стандартів.

У контексті реалізації *принципу справедливої рівноваги між вимогами загального інтересу і захисту фундаментальних прав осіб*, важливо уникати покладання на особу «надмірного індивідуального тягаря» (вказана засада відповідає критеріям, визначеним Європейським судом з прав людини). Тому у національній правозастосовній практиці, при прийнятті рішення про застосування конфіскації у межах кримінального провадження, необхідно перевірити, чи не порушено принцип справедливої рівноваги з урахуванням обставин кримінального провадження. Досліджуючи судову практику необґрунтованого перекладення на особу тягаря доказування у цивільному провадженні при застосуванні конфіскації (тимчасового вилучення майна) у межах кримінального провадження, виникає проблема порушення справедливого балансу. Прикладом, є справа *“Tendam v. Spain”* [14]. Вилучення, на яке скаржився заявник до Європейського суду, мало на меті не позбавити його майна, а тимчасово перешкодити йому користуватися ним. Не було жодних ознак того, що воно не мало жодної правової підстави. Більше того, конфіскація переслідувала мету гарантувати задово-

лення будь-яких позовів, поданих потенційними цивільними сторонами. Заявника було виправдано і він подав позов проти держави у зв'язку з пошкодженням та зникненням частини вилучених речей. У протоколі повернення речей, складеному за кілька місяців до цього, він згадав про цю проблему, і секретар слідчого судді зазначив, що деякі речі були в поганому стані. З матеріалів справи також впливало, що деякі вилучені предмети були передані на зберігання третім особам під час кримінального розслідування і згодом не були повернуті. Проте національні органи влади, а в останній інстанції – Верховний Суд, відхилили скаргу заявника на тій підставі, що він не довів, факту пошкодження і втрати конфіскованого у нього майна. За цих обставин Європейський суд вважав, що тягар доведення зникнення або пошкодження речей лежав на судових органах, які були відповідальні за нагляд за ними протягом усього часу арешту, а не на заявнику, який був виправданий більш ніж через 7 років після того, як речі були вилучені. У зв'язку із виправданням заявника конфісковане майно йому повернули, однак не в повному обсязі, при цьому серед поверненого майна частина була пошкоджена. Національні суди Іспанії, не взяли до уваги відповідальність, покладену на судові органи, і не надали заявнику можливості отримати відшкодування за завдану шкоду. Заявник зазнав непропорційного та надмірного тягара як результат відмови у задоволенні його вимоги про компенсацію.

Засада пропорційності у правозастосуванні спеціальної конфіскації переплітається із *принципом індивідуалізації, що зобов'язує* суд домірно застосовувати інші заходи кримінально-правового характеру з огляду на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та низку інших фактів і обставин які характеризують особу та діяння.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, варто зазначити, що визначення принципів застосування спеціальної конфіскації у рішеннях ЄСПЛ свідчить про актуальність і необхідність дотримання прав людини. Дотримання вказаних принципів сприяє ефективності в питаннях боротьби зі злочинністю у тому числі шляхом застосування спеціальної конфіскації.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини у справах, про застосування конфіскації майна як заходу боротьби зі злочинністю, можна зробити висновок, що дотримання справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та захистом права власності є ключовою умовою для визнання відсутності порушення прав людини. При цьому важливо враховувати оцінку природу поняття справедливого балансу,

яку Європейський суд застосовує індивідуально в кожній конкретній справі, здійснюючи аналіз обставин, висуваючи їх на перший план. У ситуації, коли відсутній адекватний розмір компенсації за завдану шкоду внаслідок обмеження права власності, Європейський суд зазвичай визнає порушення державою-учасницею Конвенції щодо справедливої рівноваги. Такий підхід підтверджує необхідність ефективного та справедливого компенсаційного механізму для відновлення рівноваги між інтересами держави та правами індивіда в контексті реалізації права власності.

Сьогодні потребують подальшого наукового розроблення, питання правової природи спеціальної конфіскації, її місця у системі заходів запобігання і протидії злочинності, особливо у контексті застосування та дотримання принципу непорушності права власності особи, а також інтеграції рішень ЄСПЛ до правозастосовної практики в Україні.

Література

1. Винник А. О. Спеціальна конфіскація майна як інший захід кримінально-правового характеру за кримінальним правом України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право) / Винник Анна Олегівна. Львівський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. Львів, 2019. 220 с.
2. Винник А. О. Окремі питання умов застосування спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінально-правового характеру за чинним кримінальним законодавством України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. статей*, Вип. 49, м. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника, 2019. С. 147–156.
3. Волинець Р.А. Ефективність системи протидії відмиванню майна, одержаного злочинним шляхом, у частині призначення дієвих, пропорційних та переконливих санкцій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2023. № 63. С. 113–119. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc63/25.pdf>.
4. Berezna K., Yuzikova N., Maistro S., Paliukh V., & Antonova L. International legal standards for providing public services in combating corruption. *Journal of law and political sciences*. 2023. Vol. 27, № 2. P. 275–295. URL: https://drive.google.com/file/d/1We_a8coOoV-vSBb2biWJ7iDV8G-lDjAw/view.
5. Юзікова Н.С. Конфіскація доходів, отриманих злочинним шляхом – ефективний захід протидії організованним формам злочинності // European scientific discussions. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. Rome, Italy. 2021. P. 538-545. URL: <https://sciconf.com.ua/vi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-europeanscientific-discussions-25-27-aprelya-2021-goda-rim-italiya-arhiv/>
6. Юзікова Н. С. Спеціальні обмеження, заборони та інші превентивні заходи – ефективний арсенал у протидії корупції: порівняльне дослідження. Новітні кримінально-правові дослідження: Альманах

наукових праць / за ред. проф. Є. Л. Стрельцова, проф. О. В. Козаченка, PhD О. М. Мусиченко. Миколаїв: МПН НУ «ОЮА», 2021. С. 78–85.

7. Simonato M. Confiscation and Fundamental Rights Across Criminal and Non-Criminal Domains. ERA Forum. № 18 (3). P. 365–379. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-017-0485-0#citeas>

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

9. Справа Zaghini v. San Marino. Справа Загіні проти Сан Маріно: рішення Європейського суду з прав людини від 11 травня 2023 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224580>

10. Справа «Ятрідіс проти Греції»: рішення Європейського суду з прав людини від 25 березня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_363#Text

11. Справа «Druzstevni Zalozna Pria and others v. Czech Republic»: рішення Європейського суду з прав людини від 31 січня 2006 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87882>

12. Справа «Ünspeđ Package Service San. I TiC. Inc. v. Bulgaria»: рішення Європейського суду з прав людини від 13.01.2016 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22%3A%22001-157757%22>

13. Справа «Філіпс проти Сполученого Королівства»: рішення Європейського суду з прав людини від 05.07.2001 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22%3A%2241087/98%22,%22itemid%22%3A%22001-59558%22>

14. Справа «Tendam v. Spain»: рішення Європейського суду з прав людини від 13 липня 2010 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163162>

Анотація

Масенко А. О. Принципи застосування спеціальної конфіскації у практиці Європейського Суду з прав людини. – Стаття.

У статті розглянуто спеціальну конфіскацію як ефективний інструмент боротьби зі злочинністю, що спрямований на вилучення речей, майна, коштів які були незаконно отримані. Заходи спеціальної конфіскації мають кілька цілей, включаючи позбавлення доходів від злочинної діяльності, запобігання злочинної діяльності у майбутньому, компенсацію потерпілим та запобігання втратам або приховуванню майна.

Було акцентовано увагу на важливості забезпечення правомірності та справедливості в процесі конфіскації та відзначено, що цей інструмент виступає ключовим елементом гуманізації превентивних заходів у глобалізованому світі. Зазначено, що конфіскація є необхідним компонентом сучасної політики боротьби з тяжкими злочинами, і важливі міжнародні організації підтримують розвиток ефективних правових інструментів для позбавлення злочинців незаконної вигоди. Визначені ризики зловживань та втручання в права людини при застосуванні спеціальної конфіскації, зокрема на основі рішень Європейського суду з прав людини.

Визначені основні засади застосування спеціальної конфіскації, такі як законність втручання, законна мета та відповідність суспільним інтересам, а також пропорційність засобів для досягнення справедливого результату та балансу інтересів загального інтересу та прав особи. Принципи застосування спеціальної конфіскації, відображені у рішеннях ЄСПЛ, свідчать про

актуальність та необхідність дотримання прав людини в контексті боротьби зі злочинністю. Аналіз практики суду підтверджує, що забезпечення справедливого балансу між інтересами суспільства та правами особи є важливою передумовою для визнання наявності чи відсутності порушення прав людини. Наголошено на важливості уникати покладання на особу «надмірного індивідуального тягаря» що відповідає засадам визначеним Європейським судом з прав людини. Тому у національній правозастосовній практиці, при прийнятті рішення про застосування спеціальної конфіскації у межах кримінального провадження, необхідно перевірити, чи не порушено принцип справедливої рівноваги з урахуванням обставин кримінального провадження які характеризують особу та діяння.

Ключові слова: спеціальна конфіскація, рішення ЄСПЛ, справедлива рівновага, пропорційність, законність, суспільні інтереси, право власності.

Summary

Masenko A. O. Principles of application of special confiscation in the case law of the European Court of Human Rights. – Article.

The article examines special confiscation as an effective tool in combating crime, aimed at seizing items, property, and funds unlawfully obtained. Special confiscation measures have several objectives, including depriving criminals of income from illegal activities, preventing future criminal activities, compensating victims, and preventing the loss or concealment of property.

Attention has been focused on the importance of ensuring legality and justice in the confiscation process, emphasizing that this tool is a key element in humanizing preventive measures in a globalized world. It is noted that confiscation is a necessary component of modern policies to combat serious crimes, and important international organizations support the development of effective legal instruments to deprive criminals of illegal gains. Risks of abuses and human rights violations in the application of special confiscation are identified, particularly based on decisions of the European Court of Human Rights.

The fundamental principles of applying special confiscation are defined, such as the legality of intervention, lawful purpose, compliance with public interests, as well as the proportionality of means to achieve a just result, and the balance of interests between the general interest and individual rights. The principles of applying special confiscation, reflected in the decisions of the European Court of Human Rights, testify to the relevance and necessity of respecting human rights in the context of combating crime.

An analysis of judicial practice confirms that ensuring a fair balance between the interests of society and individual rights is a crucial prerequisite for recognizing the presence or absence of human rights violations. Emphasis is placed on the importance of avoiding placing an «excessive individual burden» on a person following the principles defined by the European Court of Human Rights. Therefore, in national legal practice, when deciding on the application of special confiscation within criminal proceedings, it is necessary to verify whether the principle of fair balance is not violated, taking into account the circumstances of the criminal proceedings characterizing the person and actions.

Key words: special confiscation, ECHR judgments, fair balance, proportionality, legality, public interest, property rights.